

LUMINA.

Ese de două ori in septemana:
Joi-a si Dominec'a.

Pretiuul de prenumeratiune:

pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
diuimetate de anu . . . 3 fl. v. a.
" patrariu de ann . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
" diuimetate de ann . . . 4 fl. 50 cr.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina“ in Aradu, cancelari'a episcopésea. Pentru publicatiunile de trei ori ce contienn cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sime garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiuul publicatiuniloru se se anticipe

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Proiectu

de regulamentu pentru regularea si infiintiarea Preparandieloru.

— Urmare. —

§ 28. La instructiunea *limbei* si anume a *cetirei* sunt de a se informá preparandii despre folosulu si natur'a metodei sohetice si a literarisarii si despre drépt'a intrebuintiare a *A B-Cedariului*, cartiloru de cetitu séu legendareloru precumu si a gramaticii si pe langa luarea in mana a acestoru carti ai conduce cum au ei se procéda la instructiunea pasiu din pasiu, si cum se lege cu acést'a ortografi'a, gramatic'a si usulu diceriloru éri alu propositiiloru. Principiile gramaticali sunt de a se repeti ocaionalminte si a se exerciá mai departe preparandii a indrept'a verbale si scripturistice expresiunile. La conducerea spre drépt'a intrebuintiare a cartiloru de cetitu se afla pentru profesorii atenti destule ocazioni parte a revocá in memoria parte a impartasi candidatiloru cele mai insemnate pasage din istorie si geografie, istori'a naturala si fisica, economia s. a. insemnandu-li-se aci cum voru avé ei, de a face intrebuintiare din ele in scól'a popularie ocaionalminte si pe temeiuul legendareloru prescrite.

§ 29. Invetiamentulu *limbei* in cursulu preparandiale romanu confesionale se indrépta dupa limb'a invetiamentulu romanu in scólele populare, pentru cari se instrúeza preparandii, fiindu cumca in patri'a nóstra sunt urmate mai multe limbi, este de necesitate, ca preparandii se-si castige pe câtu se pôte si cunoscenti'a *limbei* magiare si germane. — La instructiunea gramaticale a *limbei* romane ca limba materna are profesorulu se urmeze o esentialminte alta tienta, de câtu acea in o limba straina; caci pana ce in casulu din urma cu unu manualu de gramatica in mana invetiamu limb'a straina, este in casulu din taiu a se escultivá la o limba dejá cunoscuta, asia o dice consciinti'a *limbei*. Instructiunea gramaticale dara in limba materna are se inlocúesca o gramatica universale si prin acést'a a da necesariulu fundamentu, pe care se va edificá instructiunea limbiloru straine; aci va face profesorulu cu deosebire pe candidati atenti la insusirea speciale a limbiloru ce se vor mai propune in preparandie si la diverginti'a loru de limb'a nóstra. La instructiunea gramaticale se aréta mai anteu necesitatea formarii propositiuniloru. Candidatii au de a cunosce esactu analis'a unei diceri simple atátu góla câtu si imbracata, caci acést'a vor avé de a propune eleviloru in scól'a popularie potrivitu facultatiloru de capacitate a le loru. Ei au inse se mai cunosca si propositiunea compusa, diferintiele relatiuniloru de propositiuni coordinate si subordonate, variele specii ale loru basate pe diferinti'a gramaticale ori obiective, schimbarea din o forma in alt'a, scurtarea propositiuniloru, schimbarea seriei cuvintelor ce se léga cu schimbarea relatiuniloru de propositiuni, in fine aplicarea interpunctiuniloru ce se potu invetiá numai in legatura cu doctrin'a despre propositiuni. Aceste tóte se vor face preparandiloru chiare si ilustrá prin esemple multifarie.

Profesorulu de limba se va sili mai departe a invetiá si a dedá pe candidati la formele *limbei*, elu dara va intipari in memori'a loru acele regule despre forme din cari se dovedesce indreptarea gresieleloru limbistice facute adeseori. Ortografi'a va fi alésa cea mai usitata si profesorii toti vor starui, ca se fia pe câtu se pôte de conforma in tóte exercitiile scripturistice. Cu deosebire va fi profesorulu de limba indetoratu a instrui candidatii in o drépta plina de expresiune lectura si prin acést'a ale castigá securitate in vorbire, pronunciare si propunere. Acést'a va cere elu cu strictétia dela fiecare preparandu, care vré se instrúeze elevii in scól'a po-

pularie cu succesu. — Spre castigarea astoru feliu de desteritati servescu cu deosebire memorisarea poesieloru alese redicátore de inimi si declamatiunea pieseloru prosaice.

• Ori câtu inse ar promová instructiunea gramaticale si lectur'a cunoscenti'a *limbei* materne, o securitate in usulu scripturisticu alu ei se pôte castigá numai prin exercitii mai indelungate, regulate si metodice, pentru aceea piesele scripturistice in limb'a materna formézã parte insemnata a instructiunei, ce are se se propuna in preparandie. Cumca problemele pentru astfelu de pense au se fie amesurate culturai candidatiloru si se sté in necsu cu cerculu de cugetare in care duce pe candidati si cealalta instructiune, cumca tóte pensele ale tuturor candidatiloru au se fie corese conscientiosu de profesorulu concerninte, este unu postulat, ce se deduce necesarminte din principiile fundamentali a unei in adeveru informatóre instructiuni si s'a adeveritu ca dreptu prin multifaria esperintia.

In limb'a magiara si germana se vor instrui candidatii astfelu, ca ei se scie elevii in scól'a popularie instrui perfectu in *cetire* si scriere.

§ 30. Geografi'a are se premérge istoriei fiindu cá teatrulu pe care se intempla evenimentele are se fie cunoscutu barem in schitie principali, daca au se devine aceste la intuitiune. O icóna dara a pamentulu in natural'a sa marginire si chitiare, impartirea si form'a continentulu si ape, despartirea pamentulu uscatu dupa catenele muntiloru si tienuturile riuriloru, regiunile inalte si dejosite, impartirea loru dupa staturi si popóre si cunoscerrea statelor Europepe mai pe largu si mai cu séma a patriei nóstre si a partiloru impopulate de romani si a celorlalte parti ale lumii, vor form'a materialulu pentru geografie, la acarei instructiune se cere neapérata intrebuintiare a mapeloru mai alesu a mapei lui Sydow. Ca inse candidatii se-si intiparésca mai bine in memoria figur'a partiloru lumii si a tieriloru, ei vor avé se desemneze imitarea loru cu man'a proprie.

Din istori'a lumii vor inveti'a conspectulu evenimenteloru principali, incopcerrea pragmatica a loru, o cunoscentia mai esacta a desvoltarii istoriei a Austriei peste totu si specialminte a Ungariei cu deosebita privire la cele ce atingu pe romani.

(Va urmá.)

Facerea lumii in siese perióde, dupa scrierile lui Moisie, a santiloru parinti si a unoru geologi.

— Urmare —

Dumas unulu dintre cei mai renumiti chemici ai Europei, in opulu seu intitulatu „*Statique des corps organises*“ fórte consecinte afirma dicendu: „*viéti a planteloru au debutu se premérge vietiei animaleloru, de óra ce acestea, din cele au debutu se-si íe trauiu vietiei, Marcel de Serres tom. I. pag. 421. tom. II-lea pag 403.*“

Nimicu n'a improvisatu Moisie, si numai cine voesce se-lu acuse improviséza despre elu judecata badara. Iórb'a verde, sementi'a, si pomii roditori, n'au esitu asia de ingraba din pamentu, dupa cum urmédia in *cetire*, ci sub providinti'a atotu intieptulu creatoriu, sustienendu legile continuitatii s'au desvoltatu incetu un'a dupa alt'a pana in dilele nóstre, si daca nu vom perde din vedere observatiunea etimologica mai din nainte, atunci debue se ne mirámu de ordinea cea frumóse, in care Moisie propune desvoltarea graduita a imperatiei plantelor, o de admiratu si aceea, cá in cartea acést'a din anticitate, gasimu atáta sciintia. Óre de unde a pututu castigá Moisie acést'a sciintia, in câtu e

asia regularitate scrie ivirea s'eu producerea plantelor, casi cum spre t'ote acestea ar fi debuitu numai trei cuvinte, dara in asia ordine propuse precum cere celu mai severu adeveru? E usioru a respunde aceluia, care nu considera cartea ac'est'a de unu opu golu alu sciintiei omenesci, ci de unu opr in'suflatu de Dumnedieu!

Cu adeveratu in p'aturile cele mai din giosu ale periodului transitivu, intre remasitiile plantelor, afl'amu si nisce animale maritime de clas'a de giosu, inse de aci nimene nu p'ote se deduca, cumca vi'e'ti'a animaleloru au premersu vietiei plantelor, pentru ca in natura vedemu o graduire frum'osa dupa care fiintiele mai neperfecte se schimba in mai perfecte, prin urmare e f'orte probabilu a crede, cumca si dupa imperati'a cea m'orta a mineraleloru, eschisivu numai plantele cele de gradu mai giosu au urmatu, care au pusu fundamentulu imperatiei animaleloru. Mai departe in periodulu transitivu nu gasimu nici o p'atura in care totdeodata intre animalele neperfecte nu s'ar gasi si plante, ce de nu alta, a buna s'ema ar'eta at'at'a, cumca animalele nici dec'atu nu s'au pututu ivi naintea plantelor. Ac'est'a adeveresce si *ardesia lub'osa negra* (Thonschieter) a periodului transitivu, in care nici cea mai mica urma de remasitie de animale nu se afla, si a careia col'ore negra presupune a fire cu t'ota probabilitatea formata, din remasitiile plantelor inca atunci vietuitorie. In urma *Molustele* (scoica) aflate intre cele mai din giosu straturi ale periodului transitivu nu au pututu trai din alta, de c'atu din imperati'a plantelor. — *Dillwyn* intr'o disertatiune indreptata catra *Royal Society* 1823 — ar'eta, ca de la protoformatiunile antice var'ose ale periodului transitivu, pana la formatiunile numite *Lias* si *marga* (*lutu*) animalele crustate acoperite cu o *scafa semi-ovala, forma de cornu, (univalva)*, singuru numai de clas'a manca-plantelor s'au tienutu pentru ca pe scafa loru nu se p'ote observ'a loculu sfrediraturei limbei, ce se p'ote observ'a la stranepotii loru mai tardiu din imperati'a animaleloru, asia dara daca animalele ar fi premersu plantelor, din ce ar fi traitu acestea? (*Vedi Buchland, geologia et mineralogia tom. I. cap. 15.*) Asia se vede dara, dice *Buchland*, cumca voi'a lui Dumnedieu in totu timpulu a fostu, ca se prov'eda apele m'arii si suprafati'a pamentului cu creaturi cari se se bucuru de vietia, si spre acestu scopu, dela inceputulu vietii organice, pana in timpulu nostru, imperati'a plantelor s'au creatu, se puna fundamentu imperatiei animaleloru, in care *plante-vorele* se serv'esca de nutretiu carne-voreloru.

Mai departe e de observatu ca in p'aturile de pamentu ale periodului transitivu unde afl'amu reprezentate t'ote trei clasele imperatiei plantelor, ne luandu afara nici cele cu 2 scaune (*dicotyledona*), desi afl'amu reprezentata si imperati'a animaleloru, prin cea mai de giosu clasa a loru, precum prin animale forma de plante, totusi nici atunci nu putemu ave' nici o esceptiune in contra ordinii lui Moisie. Adeveratu ca in straturile cele mai din giosu ale pamentului in proportiune afl'amu mai bine reprezentate animalele, de c'atu plantele, dara de aci totusi nu urm'edia, ca imperati'a animaleloru a premersu imperatiei plantelor, pentru ca intre formarea p'aturiloru de pamentu din remasitiile ambeloru imperatii e f'orte mare descliniere, ca pana candu animalele marine (maritime, din m'ari) plant'ose (form'a plantelor) precum „*liliacele, chrinoidile* si *polibii*“ au fostu crescute catra fundulu m'arii, si pana candu remasitiile animaleloru aquatice marine, dupa m'orte indata s'au asediatu pe fundulu m'arei, respective in straturile submarine formande, pana atunci plantele de a supr'a pamentului dismembrate, multu timpu au debuitu se a-n'ote de a supr'a m'ariloru, si numai dupa multe vicisitudini, si dupa ce au putreditu, au pututu se devina, ici colia c'ate unu esemplariu, la p'aturile de pamentu formande in fundulu m'ariloru. De aci putemu splic'a si aceea, ca informatiunile periodului transitivu, ne intelnimu numai cu putiene plante a clasei de giosu a imperatiei plantelor.

Profesorulu *Lindley* la loculu ac'est'a, a splicatu f'orte cu intieptiune derivarea plantelor! Asia intru unu vasu plinu cu apa a pusu 177 de der'ebe de plante, mai mare parte reprezentate in p'aturile carboniloru de pi'etra, si le-au lasatu se stea duoi ani, dupa duoi ani a venitu la urmatoriulu rezultatu: a) c'ogea si frundiele celoru mai multe plante de du'oe scaune (*dicotyledona*) s'au disolvatu. b) cele de unu scaunu (*monocotyledona*) mai bine au contrastatu disolverii, deosebitu palmele, din contra ierburile, si mai vertosu celea de soiulu *siuvarului*, precum *pipirigulu* si *trest'i'a* au peritu, c) *Buretii, muschii*, si astfeliu de plante neperfecte au disparutu cu totulu. d) din contra plantele *Filicine* (tuf'ose) dupa insusirile mai vertosu in starea verd'i, mai bine au resistatu apeii, dintre acestea nu s'au disolvatu mai nici unu esemplariu, (*Vedi Fossil. Flora. tom. III. pag. 4.*) Nu avemu dara cause a ne suprinda, ca in periodulu transitivu abia

intru at'at'a, in c'atu afl'amu reprezentate plantele de du'oe scaune mai vertosu in *Stigmarine* si *Sigilarine*, care dupa *Lindley* si *Hutton* sunt *dicotyledona*, pe candu plantele de unu scaunu *monocotyledona, tufele* si *ecvisetacele* precum barb'a sasului s'eu c'oda calului, le afl'amu reprezentate in o c'atime f'orte preponderanta, pentru ca acestea au pututu mai bine contrast'a disolverii apeii.

Nu vreu se afirmu cumca imperati'a plantelor indata s'au desvoltatu in gradulu si perfectiunea presinte, ci numai ca au premersu vietiei animaleloru. Daca sta ac'est'a, precum si este, atunci nu putemu ave' nici o esceptiune mai multu in contra ordinii lui Moisie, ba ce e mai multu debue se cuno'scemu, ca a scrisu cu cea mai buna logica si consecintia, pomenindu anteiu de plante si apoi de animale. Cumca Moisie in d'i'a s'eu periodulu alu III. numera t'ote clasele plantelor, p'ote ca asia au p'ofitu scopulu seu. Elu nu avea altu scopu de c'atu ac'el'a, ca se arete ca prin cine? si nu in ce modu s'au facutu lumea ac'est'a? pentru aceea ar fi nedreptu a caut'a in elu unu geologu regulatu, despre ce elu, c'atu e negru sub unghia, grige n'au avutu!

(Va urm'a.)

Ioanu Damsia,

parocu si ases. cons.

Vorbirea deputatului

Dem. Bonciu, in Diet'a ungu'ersca, in siedinti'a din 26. fauru n. a. c. la desbaterea generale a bugetului ministeriului de cultu si de instructiune.

On. Camera! Candu bugetulu s'a desbatutu in generalitate, de multe ori am auditu ca, caus'a deficitului ce se ar'eta, sunt multele investitiuni fructificatorie. Marturisescu, on. camera, ci'a daca aceste multe investitiuni le-asiu ved'e in bugetulu acestui resortu ministeriale, de feliu nu asiu afl'a insuflatori'a de ingrigire starea no'stra financiaria; din contra asiu ved'e asecurata instructiunea poporului, si prin ac'est'a asiu ved'e o firma basa pentru viitoria no'stra inavutire publica, si — la ce trebuie se tienemu mai multu, pentru desvoltarea consciintiei de detorintia cetatie-n'esca, in fie-care fiu alu acestei patrie. Desi d. deputatu Molnar, in discursulu seu de alata-ieri a afirmatu ca nu numai bani lipsescu pentru crescerea poporului, ci si alta ce, adeca lucru, poteri si dispusetiuni energice — trebuie se observu totu-si ca banii sunt factorele principalu, ca-ci fora bani nici nu se p'ote lucr'a si nici dispusetiuni energice nu se potu face. Credu ca pana candu nu vom cultiv'a terenulu instructiunei si crescerii publice, pana nu vom generalis'a cultur'a; si pre c'atu timpu vom impartesi la avantajile publice numai una nationalitate, pre conta celor'a-lalte; desclinitu, pana candu in atitudinea confessiuniloru vom ved'e o icona inspaimentatori'a, cu unu cuventu, pana candu nu vom pune temeiu pre crescerea si cultur'a tuturoror pop'oreloru din ti'era, si pana candu nu ni vom deschide ochii, ca se ne convingemu, ca atitudinea confessiuniloru nu este de felu pericul'osa statului: pana atunci ac'esta crescere generala a poporului eu nu o voiu tien'e asecurata, si pana atunci vom pot'e carp'i starea no'stra financiaria de astadi pre mane, s'eu prin imprumutu s'eu prin urcarea unei-a s'eu altei dari, dar — dupa mine, radicalminte nu-i vom put'e ajuta, si sublim'a sentintia a ministrului de finantie „*se damu statului ce e a statului*“ va remane o pia dorintia. Pentru ca, tienu neposibilu crearea unei legi, prin care se se asecuru acestu sublimu scopu, pentru ca aceea p'ote aduce numai consciinti'a de detorintia ce are se se desv'olte in inim'a fiecarui cetatienu; dar atare consciintia se p'ote desv'olta numai prin crescere si cultura.

On. Camera! Eu condusu de convictiunea mea, dechiaru din capulu loculu ca, nu numai acceptu bugetului de basa pentru desbaterea speciale, nu numai votediu singuratecele rubrice, ci spunu fora nici o reserva, ca asiu vota si mai multu: de si — cu privintia la intrebuintiarea sumeloru preliminate, am a face unele reflexiuni, pre cari inse le voiu desfasiura mai apoi.

On. Camera! Cu privire la revisiunea legii pentru instructiunea publica s'au disu f'orte multe, dar s'au disu — nu din ac'elu punctu de vedere, din care eu am se vorbescu, si ac'est'a este punctulu de vedere alu nationalitatiloru si confessiuniloru. Sciu, on. Camera, ca amintirea acestui punctu de vedere in ac'esta Camera este ceva-si nepopularu, ca se nu dicu odiosu; sunt inse detorintie, pe cari omulu trebuie se le implinesca in ori si cari impregiurari, si eu ac'esta detorintia in acestu casu trebuie s'o implinescu cu at'atu mai vertosu, pentru ca spre ac'est'a me deobliga nu numai convictiunea mea, ci si p'of'a mandantiloru

mei. Eu credu adeva că detorința mea de reprezentante aduce cu sine ca plecarea și dorința ce am observatu la un'a parte a poporului, se le spunu on. Camere și credu că mai bine mi implinescu detorința prin interpretarea de cătu prin retacerea sentiimentelor poporului. Si eu punu mare pondu pre reviziunea legii pentru instructiunea publica, și recunosc necesitatea ei, pentru ca se se sparga in fine paretele ce desparte școlile comunale de cele confesiunali. Căci in ultim'a analiza, scopulu ambeloru este crescerea poporului. Dacă vremu deci se promo-vemu această crescere, apoi nu este rationalu ca se facem dispusetiuni prin cari acesti doi factori se despartu si se instraina unulu de altulu, ci din contra, se cuvine ca se-i impreunămu. Cum stămu asta-di cu școlile confesiunali, — aceea scimu din reportulu dlui ministru, subscernutu Dietei. De altminte, in teorie principiulu școlilor comunali e corect, in teoria și aceea e corect, că știința se nu aiba nimica comunu cu religiunea. In patri'a noastră inse, unde sunt mai multe religiuni și natiunalități această teoria — după mine nu se pôte, practică, seă dacă in parte se pôte, totusi nu va promové de felu crescerea poporului. Căci in patri'a noastră cea mai mare parte a confesiuniloru, nu se va pôte emancipă de acea seculara preocupatiune, după carea intre religiune și instructiune existe o legatura strinsa. Dacă luămu deci in consideratiune referintiele patriei noastre, vedemu că la noi amintit'a teoria numai cu sacrificarea creșterii și culturii generali se pôte aplică.

Se vedemu deci, in ce proportiune stau propriaminte școlile confesiunali facia de cele comunale. Din reportulu ministerialu resulta că, in 1871. au fostu 761 de școle comunale și 13,545 confesiunali. Numerulu școlilor comunali deci este abia 6 procente din numerulu totalu alu școlilor din Ungari'a. Din această urma, că numai 6% se impartasiescu la ajutoriulu de stat, și acea inspectiune a statutului ce dispune legea pentru școlile poporali. Si cumca este asia se vede și din acea parte a reportului, care ni specifică ajutoriile de stat, acordate școliloru. Pentru ajutorarea celor 108 de școle com. s'au întrebuintiatu 163,221 fl. pre candu pentru ajutorarea invetiatoriloru de la toate școlile confesiunali s'au întrebuintiatu totu in acelu anu 19,780 fl.

On. Camera! Cumcă pre langa o ajutorare ca această școlile poporale nu potu prosperă, aceea nu este de lipsa se o mai spunu. Dar pôte că va dice cine-va, că propriaminte nici nu se cuvine a ajutoră școlile confesiunali, de ora ce prin ajutorarea loru din partea statului, s'ar vatemă autonomi'a confesiuniloru. Eu nu potu fi cu totulu de această parere, pentru că autonomi'a confesiuniloru numai atunci s'ar vatemă, dacă statulu intru toate ar dispune de aceste școle; dacă statulu ar denumi pre invetiatori și dacă din aceste școle s'ar intenționă a se scôte datinele religiöse și limb'a materna a respectiveloru. Nu se vatemala inse de felu autonomi'a dacă statulu ajutama școlile confesiunali pe cari respectivele confesiuni nu le potu sustiené ele inse-si cu propriile loru poteri. De asemenea nu se vatemala autonomi'a, dacă guvernulu ar face dispusetiuni ca autoritățile politice in sfer'a loru de activitate se spriginésca școlile confesiunali pentru că scimu, cumca autoritățile confesiunali n'au putere esecutiva.

Se contemplămu această chestiune după esperința vietii practice. Cum stămu cu școlile confesiunali? Ca vai și amaru. Ele sunt lasate cu totulu pre sine, fora ca statulu său municipiele se le spriginésca in care-va privinția, fora ca puterea esecutiva se li stinda mana d'ajutoriu pentru prosperarea loru. In daru autoritățile confesiunali emitu ordinatiuni și facu dispusetiuni pentru repararea școliloru, suplinirea defecteloru, și pentru scóterea lefeloru invetiatoresci, căci ele n'au puterea d'a face ca aceste se se esecute, éra autoritățile politice in locu de ajutoriu, li respundu că: *ele n'au nimica de a face cu școlile conf.* Dar' nu că nu li se dă ajutoriu, ci municipiele; li punu pedeca chiaru! Au dora nu este aceea pedeca, candu din bugetulu comunitătiloru se sterge preliminarulu facutu pentru școla? Apoi — repetiescu, autoritățile confesiunali nu sunt astfelu organizate, pentru ca ele inse-si se póta aruncă și scôte dările necesarie. Si in această privinția mi ieu voia a me provocă la unu passagiu din discursulu de alalta ieri alu d. deputatu Csengery. Dsa a disu adeva, cumca detorința d'a creșce copiii in prim'a linia este a parintiloru, după acestia inse a beserieii și a comunei. Trebuie deci se impunemu comuneloru detorința d'a luă in bugetulu loru și bugetulu școlei, ca si ori care alta cauza administratiunale, respandirea luminei spirituali intocmai ca si iluminarea strateloru.

Se-mi permita on. Camera a îndreptă la acestu locu o întrebare catra ea inși și catra d. ministru, întrebarea că: *conșentiu óre cu parerea d. deputatu?* Dacă — da, atunci marturisiescu că nu

pricepu, cum pôte se se imtemple ca in — tota tiér'a asia dicendu — comitatele se nu permita luarea cheltuieliloru școlari in bugetele comunale, din cauza că școlile sunt de caracteru confesionalu?! Apoi această opréla este de mare dauna pentru cauza; pentru că prin dări nóne și diferite de cele publice, comunei se instraina poporulu de scopulu acestoru dări adeva de creșcerea religiósă; dar' această eu credu că nu pôte se fia intru interesulu statului; căci este unu vechiu adevéru, că religiunea este fundamentulu societății omenesce.

Asia suntemu, on. Camera, și cu chestiunea invetiamentului obligatoriu. Antistii comunali, pretorii și in multe casuri nici inspectorii de școle, nu punu multu pondu pre invetiamentulu obligatoriu, in școlile confesiunali; éra autoritățile confesiunali, precum de repetite ori observai, neavendu putere esecutiva, potemu dice că, școlile conf. sunt lasate in mil'a lui Ddieu său cu alte cuvinte, ele depindu de la bunavoința și zelulu notariului și judeului comunalu, precum vedemu această pre fie-care di din esperinția.

On. Camera! Aici vorbescu cu deosebire de acele comune, in cari toti locitorii sunt de una confesiune. Si totusi și in acestea nu prosperéda școlile conf. dacă nu le cauta și spriginésce antistii comunale. Ce se dicu apoi despre acelea in cari locitorii sunt de diferite confesiuni? Aci, trebuie se provocu la §-lulu 25. din art. de lege 38: 1868, care dice că: „acolo, unde comun'a și pana acuma — fora diferinția de confesiune — a sustienutu școlile, se lasa in libera voia, a continuă usulu de pan'acu.“ Ce urma din această dispusetiune permisiva a legiloru? Astfelu că, cele ce remanu confesiunali, se suprima totalminte. Dreptu dovéda, me provocu la unu casu concretu. S'a intemplat de tocmai in Aradu, naintea intrării in viétia a legii pentru instructiunea publica, toate școlile s'au sustienutu din averea și venitul comunu alu orasiului. După introducerea legii, școlile s'au decretatu de comunale; locitorii de confesiunea gr. or. inse n'au vrutu se-si faca școlile comunale. Consecinti'a a fostu aceea, că $\frac{3}{4}$ din locitorii orasiului consuma totu venitul comunu alu orasiului, pentru școlile lor, éra $\frac{1}{4}$ parte nu se bucura de nici unu venitu de si sunt composesori cu cele $\frac{3}{4}$ pre averea orasiului; consecinti'a este aceea, că pre candu orasiulu pre sém'a școliloru gr. or. preste totu a acordatu 3000 fl. pentru școlile comunale sunt 28000 fl. preliminate, din averea comuna a orasiului! Si această pentru aceea, pentru că romanii de confesiunea gr. or. n'a vrutu se-si strafórma școlile in comunale, din cauza că nu si vedu ascurata limb'a maicii și datinele lor religiöse. Pré naturalu, după-ce intradeveru, este unu mare defectu alu legii concerninte că pentru casulu candu școlile confesiunali se prefacu in comunale, nu se dă nici căta garantia, cumcă in ele se vor sustiené usurile religiöse și limb'a locitoriloru, și că la acelea se voru aplică invetiatori de natiunalitatea concerninte. Căci dacă legea ar fi provediutu această, de-si nu toate, dar' cele mai multe școle ar fi asta-di comunale.

Pôte, on. Camera, că, vorbindu intru interesulu confesiuniloru multi voru dice că sum ultramontanu fanaticu. Eu inse vorbescu aci de o confesiune, in care școlile nu gemu sub apesarea clericala, pentru că autonomi'a acestei confesiuni e astfelu organizata, încâta mirenii sunt in precumpenintia reprezentanti in toate agendele ei. Eu deci nu sum fanaticu pentru confesionalismu, ci pentru luminarea poporului, pentru că numai in această vedu garantia viitoriului patriei noastre. Dacă considerămu referintiele faptice de viétia din patri'a noastră, ne convingemu, că e cu nepointia a luă creșcerea poporului din man'a confesiuniloru. Dar si dacă ar fi cu putinția, totu-si e întrebare: dacă aceea ar fi cu cale — din punctulu de vedere politicu său alu liberalismului?

Apoi, on. Camera, statulu, in cătu pentru trecutu, nu se pôte plange de felu in contra confesiuniloru. Căci pana acuma confesiunile au esoperatu creșcerea și cultur'a poporului in institutule protestante, buna óra, au datu patriei multi barbati eminenti. Astfelu fiindu, dacă vom judecă nepreocupati, trebuie se recunoscemu, că statulu detoresce confesiuniloru multiemita pentru meritele lor pre terenulu culturii poporale. Nu vreu eu, on. Camera, ca școlile confesiunali se nu fia supuse inspectiunii supreme a statului; din contra, eu pretindu ca statulu se esecodie a supr'a loru o inspectiune cu multu mai rigarósă. Voindu inse această, vreu totu o data ca guvernulu să îndetorésca autoritățile confesiunali a-si implini cu acuratéda detorința lor, dar' facendu această se-li dee si posibilitatea d'a-si efectui dispusetiunile, adeva se impuna autoritătiloru politico a li tinde mana de ajutoriu pentru efectuirea dispusetiuniloru facute pre terenulu scolasticu.

(Va urmă.)

VARIETATI.

— *Concertu vocalu si prelegere publica* se vor tiené dumineca in $1\frac{1}{2}$ martiu a. c. in Aradu, in localitatea scólei romane de langa biseric'a catedrala, la 4 óre dupa médiadi.

Concursu.

1-3

Pentru vacant'a statiune invetiatorésca din comun'a Sistarovetiu inspectoratul Lipovei se publica concursu pana in 25 Martiu 1873 st: v. in carea di se va tiené si alegerea.

Emolumintele sunt 105 fl. 24 meti de grâu, 24 meti de cucurudiu, 105 pundi de clisa, 75 pundi de sare, 15 pundi de lumini, 12 orgii de lemne din care se incaldiesc si localitatea scólei, 4 jugere livéda de fenétia, cortelu liberu cu $\frac{3}{4}$ jugeru de gradina pentru legumi; tóte acestea inse pe durat'a de $\frac{1}{2}$ anu sunt a se impartii egal cu veduv'a remasa de invetiatoriulu Dimitriu Tomescu.

Doritorii de a fi alesi in acésta statiune au a-si tramite recursurile loru dovedindu si testimoniu de cualificatiune adresate comitetului parochialu, la subscrisulu in Lipov'a, si pana la terminulu prefriptu au a se infaciosia intr'o dumineca in sant'a biseric'a din Sistarovetiu pentru cantari.

Sistarovetiu 1 Martiu 1873.

in contielegere cu comitetulu parochialu **Christoforu Giuchiciu** inspectoru cerc.

Concursu.

2-3

In urmarea inaltei ordinatiuni consistoriale din 11. Ianuariu a. c. Nr. 1904. B. ex 1872., dadata ce parochulu din Pustinisi (Óregfalu), Gavriila Cotta, au abdisu dreptu nepotintiele sale trupesci pe parochi'a sa, sub conditiunea, ca elu se traga din tóte emolumintele parochiale diumetate pâna la capetulu vietiei sale, prin acést'a se escrie pe aceasi parochia concursu pana in 1. Aprile stil. vechiu a. c., in carea di va fi si alegerea, sub conditiunea, ca nou alegandulu parochu se folosésca din sesiunea parochiala, constátore din 28 jugere, 14 jugere; din birulu anualu, carele face cam 30 de chióle, diumetate; si diumetate din stola dela 112 casi. Deci doritorii de a ocupá acésta parochie se indruma, ca recursurile loru, indiestrende cu documintele prescise in statutulu organicu, si adresande catra sinodulu parochialu din Pustinisi, se le trimita mai multu pana in 31. Martiu a. c. rever. Domnu protopresviteru a Timisiorii.

Comitetulu parochialu.

Cu scirea si invoierea mea: **Mei. Dreghiciu** m. p. Prot. Timis.

Nr 27.
inspec.

Concursu.

3-3

Pentru vacant'a statiune invetiatorésca din comun'a Belintiu cotulu Temisiului inspectoratul Chiseteului, care acum'a se infintia de II clase, si cu acésta se publica concursu pana in 18 Martiu s v. c. in care di se va tiené si alegerea. —

Emolumintele sunt in bani gat'a pentru invetiatoriulu celu mare de clasa I. 450 fl v. a. 2 jugere de pamentu aratoriu — 8 orgii de lemne. din care si scól'a se se incaldiesca — $\frac{1}{2}$ lantiu de gradina, si cortelu liberu—precum si accidintiele dela inmormentari — éra pentru celu micu invetiatoriu adeca alu II. 450 fl v. a. Unu jugeriu pamentu aratoriu 8 orgii de lemne, $\frac{1}{2}$ lantiu de gradina, si cortelu liberu

Doritorii recurenti pentru aceste dóue clase, au recursule loru bine instruite, cu testimoniu de cualificatiune si cu atestatele recerute — si adresate catra comitetulu parochialu — pana la timpulu destinatu a-lu substerne D-lui Inspectoru scolariu Georgiu Petroviciu in Budintiu — si personalu a se infaciosia intr'o dumineca séu serbatóre in sant'a biseric'a in Belintiu, spre a cantá. —

Belintiu 21 fauru 1873.

Comitetulu parochialu

cu voi'a si cu intielegerea mea: **Georgiu Petroviciu** Inspectoru scol.

Nr 26.
inspec.

Concursu.

3-3

La vacant'a statiune invetiatorésca din Comun'a Ohaba-forgaciu — cotulu Temisiului — inspectoratul Chiseteului — cu acést'a se publica concursu pana in 11 Martiu v. a. c. in care di seva tiené si alegerea — —

Emolumintele sunt in bani gat'a 94 fl 50 cri. v. a. 15 meti grâu — 15 meti cucurudiu 100 pundi lardu, 50 pundi sare — 12 pundi lumini — 8 orgii de lemne din care se incaldiesc si scól'a. — 2 jugere de pamentu aratoriu — unu jugeru de gradina, si cortelu liberu.

Recurentii au recursurile sale bine instruate — si cu tóte atestatele de cualificatiune, si adresate comitetului parochialu, pana la timpulu defiptu ale substerne D. Inspectoru Georgiu Petroviciu in Budintiu.

Ohaba-forgaciu 20 februaru 1873.

Comitetulu parochialu

cu scirea si intielegerea mea. **Georgiu Petroviciu** Inspector scolar.

Concursu.

2-3

Care se scrie pe ambele parochii vacante gr. or. din Ternova protopres. Siriei — Vilagosiu — pana in 18 Martiu a. c. st. vechiu in care di va fi si alegerea. —

Venitulu parochialu de fiesce care parochia: este: una sesiune de pamentu aratoriu, biru si stóle dela 240 de case —

Recurentii, au de a produce: atestatu de moralitate, si despre absolvirea teologiei, cu essamenu de cualificatiune — éra recursurile sunt de ase adresá comitetului parochialu, si a se trimite la oficiolatul protopresviteralu in Siria pona la terminulu susu semnatu. —

Spre orientare se notifica: cá alesulu in parochi'a vacanta remasa de reposatulu preotu Nicolae Pucea, — pona la anulu posarii, va da diumetate din tóte veniturile parochiale — orfanului fiu remasu de reposatulu preotu. —

Ternova. 25 Februaru 1873. Comitetulu parochialu gr. or din Ternova

Cu scirea si invoierea mea **Nicolau Beldea** adm. protopresvite.

Concursu.

2-3

Pentru parochia vacanta din *Micalaca*, protopopiatulu Aradului, se deschide concursu pe 17. Martiust. v. a. c. emoluminte sunt: 160 de case, $\frac{1}{2}$ sessie de pamentu aratoriu 150 fl. biru, si stólele indatinat, din care venituri in anulu curente compete $\frac{1}{2}$ veduvei preotese — recurentii au se produca in recursulu loru, testimoniu de teologia, si despre esamenulu de cualificatiune, si adresandu-le la comitetulu parochialu se le transpuna pana la terminulu disu, candu se va tiené si alegerea, la subscrisulu. — Aradu, 3. Martiu 1873.

In contielegere cu comitetulu parochialu: **Ioanu Ratiu**, protopopulu Aradului.

Concursu.

3-3

Pentru deplinirea parochiei vacante din *Simandu*. Comitatulu Aradului, protopresvit. Chisineului, care e impreunata cu urmatóriele emoluminte anual: una Sesia de pamentu estravilanu, biru, si stólele indatinat dela 109. de casi. —

Voitorii de o ocupá acésta parochia, cu acést'a sunt avisati: recoursele loru, provideute cu testimoniu despre absolvirea aloru 8 clase gimnasiali, a Cursurilor clericali, testimoniu de Cualificatiune si maturitate din Studiele gimnasiali, precum si cá e de natiunalitate romana; — pana in 1. april. st. v. a. c. in care di se va tiené si alegerea, — se li substérna la subscrisulu in Chitighazu (Kétegyháza), — adresate Comitetului parochialu din Simandu.

Chitighazu 2. martiu 1873.

din incredintiarea Comitetului paroch. **Petru Chisilescu** protopresvit. Chisineulu